

El Sistema i Södertälje

Fostrar musiker, skapar människor?

Författare: Owe Lidemalm

Handledare: Eva Kjellander

Hellqvist

Termin: VT-16

Ämne: Musik

Nivå: Examensarbete 15 poäng

Kurskod: 2Mu001

Förord

Jag vill tacka min handledare Eva Kjellander Hellqvist för snabb konstruktiv och skoningslös handledning. Det känns tryggt när man är på väg åt flera håll samtidigt att ha någon som håller en kvar och visar rätt riktning.

Jag vill även rikta ett stort tack till alla underbara barn, pedagoger och föräldrar på El Sistema i Södertälje för att ni alltid ställde upp och gjorde detta arbete roligt och inspirerande.

Tack framförallt till min familj som inte sett mig sedan maj 2014! Ni har varit stort stöd och det skall bli konstigt att vara hemma på kvällarna igen.

Södertälje Juni 2016

Owe Lidemalm

Abstrakt

El Sistema i Södertälje

Fostrar musiker, skapar människor?

El Sistema in Södertälje

Educate musicians, creates People?

Syftet med min studie är att jag ville undersöka om musikskolan El Sistemas arbete med två av Södertäljes skolor med olika sociala förhållanden kunde bidra till en ökad integration stadsdelarna emellan. Jag tittade också på hur verksamhetens huvudsyfte nämligen att fostra och skapa identitet fungerade.

Vägen till resultatet blev en resa bland engagerade lärare och inspirerande elever som med stark vilja känsla musicerar och umgås tillsammans. Det blev kanske inte den revolutionerade integration mellan områdena som i alla fall jag hade hoppats på men det har bytts såväl telefonnummer som matrecept under de gemensamma träffar (Vänstays) som elever och föräldrar kommer till en gång i veckan.

Jag kom efter veckorna tillsammans med barn, lärare och föräldrar fram till att den fostrande och identitetsskapande verksamheten hade satt tydliga spår i elevernas handlande och förmågan till samarbete. Men det jag också upptäckte var att det starka identitetsskapandet bidrog till att öka klyftorna i skolorna mellan de barnen som deltog i El Sistema och de elever som inte gjorde det. Att musiken blev ett slags maktmedel eleverna emellan. Sen har de kortsiktiga effekterna dock varit övervägande positiva. Till exempel så har ungdomarna i en av stadsdelarna hjälpt polisen när El Sistemas alla instrument blev stulna. Detta hade nog inte hänt om inte verksamheten fungerar som ett slags socialt lim mellan såväl El Sistemas deltagare som deras vänner och släktingar som blivit involverade och intresserade genom att verksamheten bedrivs i samma lokaler där ungdomar och vuxna samt polisen håller till.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 VARFÖR BRY SIG?	5
2. BAKGRUND	6
2.1 ARBETET I SÖDERTÄLJE	8
3. SYFTE	9
3.1 FORSKNINGSPRÅG	9
4. METOD	9
4.1 EN KVALITATIV ANALYS	9
4.2 KVALITATIVA INTERVJUER	9
4.3 FÄLTSTUDIER SOM ARBETSMETOD	10
4.4 AVGRÄNSNINGAR	10
4.5 ETIK	10
4.6 INFORMANTER	11
5. TIDIGARE FORSKNING	12
5.1 KREATIVITET STÄRKER!	12
5.2 SPELA I GRUPP	13
5.3 IDENTITETSSKAPANDE VERKSAMHET	14
5.4 FOSTRANSVERKSAMHET	14
6. RESULTAT	14
6.1 INTERVJU OCH SAMTALS DEL	14
6.2 UNDERVISNINGEN	15
6.3 FOSTRAN OCH ANSVAR	17
6.4 SOCIALA EFFEKTER	18
7. DISKUSSION	19
8. VIDARE FORSKNING	21
9. REFERENSER	23
10. BILAGOR	25
10.1 BILAGA 1	25
10.2 BILAGA 2	27

From the minute a child's taught how to play an instrument, he's no longer poor, he becomes a childing progress heading for a professional level, who'll later become a full citizen.

(José Antonio Abreu, grundare av El Sistema)¹

1. Inledning

I den här studien behandlas musikskolan El Sistema i Södertälje. El Sistema är en modell för kör- och orkesterskola med musiken som verktyg för social och mänsklig utveckling.

Verksamheten i Södertälje har pågått sedan 2012 och är ett samarbete mellan Hovsjöskolan och Soldalaskolan, två skolor med ganska skilda förutsättningar.

Syftet med denna verksamhet är att med hjälp av klassisk musik integrera och utveckla ungdomar från olika bostadsområden och kulturer. Höghusområdet Hovsjö, ett av Sveriges folkrikaste områden,² uppbyggt i skogen utanför Södertälje, har en historia tyngd av skadegörelse, brottslighet, nyfattigdom, missbruk och utsatta människor som flytt från andra länder. Soldala, på andra sidan motorvägen har en mer medelklasstatus med villor, radhus och låga hyreshus.³ Tanken med projektet är att ungdomar i dessa områden, som inte skulle träffas i vanliga fall skall mötas och spela musik i grupper tillsammans.

Jag tycker personligen att detta ämne är oerhört spännande och intressant. Det är nödvändigt att medborgarna i Södertälje får något gemensamt att samlas runt oavsett etnicitet och ursprung. Vi får förutsätta att vi kommer att fortsätta leva tillsammans och måste då anstränga oss för att samarbeta och integrera.

Medborgarna måste se att det finns positiva vinster i att tillsammans och i blandade sammanhang göra stora och viktiga saker. En stor del i detta kan vara att man börjar med ungdomar och gör olika möten dem emellan självklara och naturliga. Med stöd av bland annat intervjuer och observationer som jag har gjort ska jag här försöka ge en bild av hur verksamheten har fungerat och hur det har påverkat ungdomarna som deltagit.

I följande kapitel kommer det tas upp och redogöras för vad El Sistema är för något. Jag redogör för val av ämne, syfte och frågeställningar

1.1 Varför bry sig?

Efter att ha arbetat med barn och ungdomar i 25 år, dels som fritidsledare och nu, de senaste 15 åren som musiklärare kan man med lätthet känna och komma ihåg de ögonblick när man förstår varför man har valt det jobb som man har. När man ser hur det glimmar till hos en elev som just fattat! Det kan vara att en elev knäckt koden med hur man byter ackord eller hur de i kören njuter av hur det låter när de sjunger tillsammans. Det är de stunderna som i alla fall jag lever för i mitt arbetsliv. Den glädje och stolthet som eleven och jag känner tillsammans är en kärleksförklaring till musiken och till det gemensamma.

När jag först fick höra talas om El Sistema och om hur de arbetar blev jag stormförtjust.

¹ Abreu, J. Transcript of "The El Sistema music revolution". Hämtat 2016-03-10

² "Utbildning som ger både lägenheter och framtidstro". Hämtat 2015-05-25

³ Ibid.

Jag såg framför mig hur musiklärarna likt vitklädda frälsare gick och plockade upp stackars fattiga barn från gatan, satte en fiol i handen på dem och genast uppstod ljuv musik och en samhörighet. Så är det ju naturligtvis inte men grundaren av El Sistema José Antonio Abreus ursprungssyfte var att ge barnen ett alternativ till att stryka runt på gatorna bland våld och kriminalitet och istället sätta ett instrument i deras händer för att lära dem samarbeta och spela musik tillsammans. Snart 40 år senare har över fyrahundratusen deltagit i El Sistema bara i Venezuela. Verksamheten finns också i Sverige, Skottland, Danmark, Norge, Tyskland, Italien, Schweiz m.fl.⁴

Vid tiden för starten av verksamheten i Södertälje hade de kommunala musik- och kulturskolorna svårt att rekrytera barn och ungdomar till att delta i musikverksamhet av såväl sociala som ekonomiska orsaker.⁵ En trend som enligt SMOK-Sveriges Musik-och kulturskoleråd lyckligtvis vänt på senare år.⁶ Då blev El Sistemas verksamhet ett sätt att få barnen att komma i kontakt med klassisk musik på ett roligt och naturligt sätt. Rebecka Törnkvist som är projektledare för El Sistema i Södertälje säger på El Sistemas hemsida:

Att vara inblandad i ett projekt där det konstnärliga och sociala arbetet samverkar och kan förstärka varandra, att få vara med från början, är uteslutande spännande. Vad har just dessa barn för relation till musiken, hur kommer den att växa, vad kan vi lära dem, vad kan de lära varandra, vad kan de lära oss? Vad händer i mötet med Filharmonikerna? MAN skulle kunna säga att vi i många fall har låtit stora delar av vårt klassiska konstmusikarv reduceras till något ”fint” och ganska harmlöst. El Sistema världen över ansluter till tanken att t.ex. Beethovens musik kan vara precis så livsavgörande som vi tillåter den att vara! Lek och allvar behöver inte utesluta varandra. Byggstenarna inom El System – musiken, det sociala arbetet, familjens medverkan, samarbete med stor orkester, att barnen lär varandra – inget av detta är ju nytt i sig. Men kombinationen ger speciella möjligheter – musiken både som medel och mål!⁷

Men varför bry sig? Hur skulle detta kunna påverka integrering i Södertälje? Jag har talat med elever, lärare och föräldrar som varit inblandade i områdena Hovsjö och Soldala i Södertälje för att se om de märker några skillnader på specifika ungdomars beteende efter att ha medverkat i projektet. Jag har även talat med elever på respektive skola som inte är med i El Sistema om deras syn på verksamheten.

2. Bakgrund

El Sistema startade här i Sverige i maj 2009 då Göteborgs Symfoniker tillsammans med chefsdirigent Gustavo Dudamel framförde Beethovens 5:e symfoni i Hammarkullens idrottshall. Tillsammans med Angereds kulturskola i Göteborg föddes idén om att starta ett projekt ihop. El Sistema i Sverige.⁸

Stiftelsen har som ändamål att främja vård och uppfostran av barn och lämna bidrag för undervisning eller utbildning som del i den globala rörelsen ”El Sistemas” vision att genom musik kunna medverka till att utveckla en positiv social förändring i ett barns liv.⁹

Det internationella nätverket Sistema Global presenterade 2013 en samling av litteratur som beskriver El Sistema. Där sammanfattas El Sistema på följande sätt:

The programme is founded on holistic principles of collective, cooperative education characterized by trust, support for self-esteem, empathy, team-based approach, commitment, structure, and discipline. Sistema teachers function somewhat as ‘social pedagogues’ whose role is to support the child’s overall development, including musical, cognitive, social, and creative. (El Sistema and Sistema-

⁴ ”Historia – El Sistema Venezuela”. Hämtat 2015-03-23

⁵ ”Årlig statistik om musik- och kulturskolor 2013 SMoK-Sveriges Musik-och Kulturskoleråd”. Hämtat 2016-02-12

⁶ Ibid.

⁷ ”El Sistema Södertälje”. Hämtat 2015-02-23

⁸ Ibid.

⁹ ”Om El Sistema”. Hämtat 2015-03-23

Huvudsyftet med verksamheten beskrivs alltså som ett sätt att få till någon slags förändring för unga människor som lever i socioekonomiskt utsatta områden, genom att ge dem möjlighet till musikutbildning.

År 1975 startade den venezuelanske musikern och ekonomen José Antonio Abreu en orkester i Venezuela”, the National Symphony Youth Orchestra of Venezuela”. År 1979 grundades ”Simón Bolívar Music Foundation” men som vidare i Venezuela och världen över fått gå under namnet El Sistema.¹¹ Det började i ett litet garage med elva elever där Abreu hade en vision att ge barnen en möjlighet att komma bort från livet på gatan, våldet och fattigdomen. Han ville ge dem verktyg att bli goda medborgare i en miljö som kanske inte alltid är så lätt att växa upp i. Verktygen i detta fall var och är musiken, instrumenten och samarbetet i en orkester.¹²

Abreu säger att musiken är en källa för ett barn att utveckla sin personlighet och att utvecklas till en god människa.¹³ När han 2009 fick TED priset¹⁴ citerade han moder Teresa:

The most miserable and tragic thing about poverty is not the lack of bread or roof, but the feeling of being no one.¹⁵

Abreu har en vision att se barn och ungdomar i Venezuela och övriga världen kunna växa som människor, musiker och goda medborgare. Han beskriver El Sistema med tre grundläggande cirklar: den personliga/sociala cirkeln, familjecirkeln och samhällscirkeln.¹⁶

Den personliga/sociala cirkeln bygger på att undervisningen, orkesterspelet och körsången gör att barnen får en chans att utveckla personliga, känslomässiga och intellektuella egenskaper. Dessa egenskaper hjälper enligt Abreu, barnen att bli bra ledare, gör dem engagerade och generösa och inte minst ger dem förmågan att kunna visa hängivelse till andra vilket leder till ökat självförtroende och möjligheter att uppnå stora gemensamma mål.

Familjecirkeln innebär att stöd från familjen spelar stor roll. Ett barn som upptäcker att hon/han är viktig för familjen vill enligt Abreu göra gott och bättre på flera olika sätt. Detta leder till att tanken till ett bättre liv och en bättre framtid förstärks. I samhällscirkeln är orkestern och kören viktiga delar. Respekten för de andra och samarbetet med olika människor i en ensemble är viktigt för att kunna utvecklas till goda medborgare även i samhället enligt Abreu.

El Sistema har idag vuxit stort i Venezuela där det finns ca 125 ungdomsorkestrar och körer och 31 symfoniorkestrar. All verksamhet är statligt finansierad. Meningen är att alla som vill skall få vara med och nå sin fulla potential. Orkestern är inte fullständig förrän alla instrument, stämmor och platser är fyllda.¹⁷

Abreu talar med stor glädje och entusiasm om ansvaret att förvalta El Sistema och dess filosofi och att föra traditionen och systemet vidare. Den världsberömde dirigenten Gustavo Dudamel har varit elev i El Sistema i Venezuela. Han är chefsdirigent i såväl ”Simón Bolívar Symphony Orchestra of Venezuela” och Los Angeles filharmonikerna. Han är även

¹⁰ Tipton, ”El Sistema and Sistema-Inspired Programmes”. Hämtat 2016-03-16

¹¹ ”El Sistema”. Hämtat 2014-11-12

¹² ”Om El Sistema”. Hämtat 2015-03-23

¹³ TED, *Jose Antonio Abreu*. Hämtat 2015-03-23

¹⁴ ”Sistema Fellows Program - Jose Abreu | Prize-winning wishes | TED Prize | Participate | TED”. Hämtat 2016-04-27

¹⁵ TED, *Jose Antonio Abreu*. Hämtat 2015-03-23

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

chefsdirigent för Göteborgs symfoniker och varit med och introducerat El Sistema här i Sverige.¹⁸ Dudamels budskap är att musiken måste ut i samhället, till alla människor, det är en mänsklig rättighet. Han menar att framför allt hos barnen har den klassiska musiken en viktig roll.

Genom musiken får man lära sig så mycket mer än musik, som samarbetsförmåga, om demokrati, man skall få vara med i ett sammanhang som stärker självförtroendet, ger ökad trygghet och delaktighet i vårt samhälle.¹⁹

Jonathan Govias skriver i en tidskrift om de fem fundamentala grundstenarna i El Sistemas verksamhet.

- Socialförändring: Det blir en social förvandling genom tillträde till musik med hög kvalitet. Den sociala förvandlingen sker med hjälp av musik. Den sociala och den musikaliska utvecklingen anses vara lika viktiga
- Ensemble: Man fokuserar på utveckling och erfarenheter utifrån orkester och körverksamhet
- Kontinuitet: Ensemblerna möts under långa perioder flera gånger i veckan.
- Tillgänglighet: Alla som vill får vara med och det kostar ingenting.
- Anslutbarhet: Varje núcleo (undervisningscenter) är sammanlänkade på stads, regional och nationell nivå. Detta för att skapa ett sammanhängande nätverk.²⁰

I Sverige bedrivs El Sistemaverksamhet i Borlänge, Enköping, Eskilstuna, Gävle, Göteborg, Karlsoga, Malmö, Motala, Stockholm, Södertälje, Umeå, Vara, Vänersborg, Åtvidaberg, Örebro, Örnsköldsvik samt Örnsköldsvik.²¹

2.1 Arbetet i Södertälje

Tanken med arbetet med El Sistema i Södertälje är som sagt att försöka få till ett samarbete mellan barn som annars förmodligen aldrig kommer att träffas. Även föräldrarna bjuds att mötas, något som de förmodligen inte skulle göra annars.

Barnen som nu deltar är mellan sex och elva år. Man får, när man går i klass 1 söka till El Sistema. Kommer man in får man skriva på ett kontrakt där man förbinder sig till att delta tre lektioner i veckan plus torsdagsträffen som kallas Vänstay. Då ses alla barn och föräldrar från båda skolorna alltid på "Hubben" som är ett allaktivitetshus i Hovsjö. Barnen spelar så för föräldrarna som har tagit med sig fika. Detta är ett sätt att få föräldrarna att träffas.

Det kostar inget att vara med i El Sistema och man får låna instrument. I vanliga fall så tränar barnen på sina respektive skolor tisdag, onsdag och torsdag. Har man däremot en konsert så tränar man alla tillsammans. Då börjar man gemensamt med en samling för att sen dela upp de olika instrumenten i olika salar. Man börjar med att gå igenom sina instrument och de som spelar fiol sitter och väntar på att få sina instrument stämda. När man tycker att det fungerar så sätter man ihop alla instrumentgrupper och repeterar gemensamt. Sedan avslutas alltid träffarna med en gemensam sång samt att alla skriker ÅÅh! El Sistema!!

På torsdagsträffarna försöker ledarna att med lekar och övningar blanda upp föräldrarna från de olika skolorna då det lätt blir så att man samlas i sina trygga grupper

¹⁸ "Historia – El Sistema Venezuela." Hämtat 2015-03-23

¹⁹ Ibid.

²⁰ Govias, J (2011) "The five Fundamentals of El Sistema". *The Canadian Music Educator* 53, nr 1. Sid 21-23

²¹ "Kulturskolor". Hämtat 2015-03-23

som man känner igen. Man har också tillfälle till information om t.ex. kommande konserter eller annan verksamhet.

3. Syfte

Mitt syfte med detta arbete är att undersöka om El Sistema i Södertälje genom sitt arbete mellan två skolor lett till större social integration.

3.1 Forskningsfråga

- Har musikverksamheten ökat samhörigheten?

4. Metod

I följande kapitel förklarar jag de metoder som jag använt och syftet med dessa. Vidare redogör jag för etikfrågorna kring intervjuerna samt urvalet av informanter och hur datainsamlingen har gått till.

4.1 En kvalitativ analys

En intervju är ett samtal som har en struktur och ett syfte.²² Intervjun går utöver det spontana vardagliga utbytet av åsikter och blir ett sätt för intervjuaren noga ställda frågor och lyhört lyssnande skaffa dig grundligt provade kunskaper.²³ Intervjutekniken får betraktas som semistrukturerad vilken innebär att jag ställt förutbestämda frågor vilka man inte kan svara ja eller nej på vilket lätt kan leda till följdfrågor.²⁴ Sättet att intervjua på är inspirerat av fenomenologisk filosofi, vilket innebär att man intresserar sig för att förstå sociala fenomen utifrån aktörernas egna perspektiv och beskriva världen som den upplevs av dem enligt antagandet att den relevanta verkligheten är vad människor uppfattar att den är.²⁵

Det blev mer av ett öppet samtal som jag spelade in på min mobiltelefon. Jag har även deltagit på några lektioner samt besökt en s.k. ”Vänstay” som är en träff mellan alla barn och föräldrar varje torsdag. Där får eleverna visa vad man lärt sig under veckan samtidigt som föräldrar och syskon får tillfälle att skapa relationer och få en bild av varandra. Jag har läst vetenskapliga rapporter och tittat på filmer om El Sistema på Youtube. Mycket information och fakta är hämtat från El Sistemas hemsida.

4.2 Kvalitativa intervjuer

Ett bra sätt att samla information är att intervjua folk. Jag hade kunnat skicka enkäter till de båda skolorna men hade då missat dialogen och kommunikationen som uppstår då man träffar informanten öga mot öga. Jag hade förberedda frågor men genom våra samtal uppstod många spontana följdfrågor och nya idéer. Patel & Davidsson talar om olika grader av standardisering och strukturering av en intervju. Standardisering innebär hur intervjuaren utformar sina frågor och i vilken ordning frågorna bör komma. Låg grad av standardisering innebär att frågorna är mer fria och kan formuleras under själva mötet. Strukturering handlar

²² Kvale, S & Brinkman, S (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Sid 19

²³ Ibid.

²⁴ Dalen, M (2008) *Intervju som metod*. Sid 31.

²⁵ Kvale, S & Brinkman, S (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Sid 45.

om vilket svarsutrymme den intervjuade personen har. Vissa frågor kan man ställa och utforma så svarsalternativen blir begränsade.²⁶

Jag har som sagt förbestämda frågor men med låg grad av standardisering och strukturering. Detta föll sig naturligt då jag intervjuade barnen. Där kunde det komma upp saker som jag inte alls hade räknat med och så var det bara att hänga på.

Sammanställningen av all data försökte jag göra direkt efter intervjuerna då de fortfarande satt färskt i minnet. Patel & Davidsson tipsar om att föra dagbok under arbetet. Detta gjorde aldrig jag då jag spelade in materialet direkt men jag skulle kunna tänka mig att i framtiden göra det då tankar och uppslag växer fram efter hand då man tittar tillbaka och reflekterar. Detta arbets sätt passar mig som person och jag fick större förståelse och struktur över sammanställningen än om jag hade suttit med en hög enkäter som skulle sammanställas.

4.3 Fältstudier som arbetsmetod

Mycket av det material som jag behandlar i resultatdelen handlar om ett visst fältstudiearbete. I Lundberg & Ternhags bok *Musiketnologi en introduktion* beskrivs hur man med hjälp av fältstudier som verktyg kan samla information och vilka resultat det ger. Fältet beskrivs som den plats som man gör studierna på.²⁷ Detta skiljer sig så från de kvalitativa intervjuerna som kan ske varsomhelst ifrån. Jag har alltså gjort kvalitativa intervjuer på fältet i vissa fall. Några andra intervjuer skedde via telefon eller på annan plats.

Studierna på plats gick bland annat till så att jag följde med in på musiklektionerna och satt tyst och betraktade eleverna och lärarna. Ibland antecknade jag kort och i vissa fall spelade jag in ljud. Jag hängde med på rasterna och jag satt med på flera ”Vänstays” där även föräldrarna deltog. Med fältstudier får man, liksom med de kvalitativa intervjuerna en chans till att pröva en tanke eller frågeställning och få information om något eller en situation. Vid användning av fältstudier observerar man vad som sker och efter det sammanställer man de fakta man kommit fram till i sin observation.²⁸ Detta redovisas i avsnittet resultat.

4.4 Avgränsningar

Eleverna som medverkat i undersökningen är mellan sju och elva år. Från början ville jag undersöka huruvida eleverna knöt an privat och socialt, men då de är så pass unga så begränsas möjligheterna till att ses t.ex. efter en repetition. Alla pedagoger jobbar heltid med detta projekt, men har även andra uppdrag ibland annat kulturskolan.

4.5 Etik

All forskning som bedrivs är viktigt för både individernas och samhällets utveckling. Därför finns det krav på hur forskning skall bedrivas och att den håller hög kvalitet.²⁹

Jag har förhållit mig till deras fyra huvudkrav informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Forskaren skall informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall därvid upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan. Informationen

²⁶ Patel, R & Davidson, B (2011) *Forskningsmetodikens grunder, att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Sid 75-76.

²⁷ Lundberg, D & Ternhag, G (2002) *Musiketnologi, en introduktion*. Sid 39

²⁸ Ibid.

²⁹ Vetenskapsrådet, ”Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning”. Hämtat 2016-04-16

skall omfatta alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta.³⁰

Under våren 2012 tog jag kontakt med lärare på El Sistema och undrade om jag fick komma och forska om verksamheten. Jag har informerat lärare och elever muntligt om syftet med min forskning och hur jag skulle gå till väga. Jag berättade att jag skulle sitta med under ett antal lektioner och träffar och observera och anteckna. Jag presenterade mig på en träff (Vänstay) då alla föräldrar var med. Sen har jag träffat föräldrar till de barn som valde att ställa upp. Detta skedde också på en sådan träff. Jag berättade noggrant om syftet och tillvägagångssättet.

De föräldrar jag talat med har varit positiva och pratsamma. Forskningsrådet har som regel 2 att forskaren skall inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagarens samtycke.³¹ Detta har jag alltså fått muntligt ansikte mot ansikte. Jag har inte upplevt några större språkförbistringar med de föräldrar eller barn med utländsk bakgrund som ställde upp. Det var bara i ett fall då eleven nyligen hade anlänt till Sverige.

Barnen blev också informerade att de närsomhelst fick hoppa av undersökningen i enlighet med regel 3 av vetenskapliga rådets forskningsetiska principer. När det gäller konfidentialitetskravet har ingen inblandad tecknat något skriftligt avtal men alla namn som förekommer är fiktiva och ålder och i det här fallet val av instrument har ändrats för att i möjligaste mån förhindra igenkänning.

När det gäller nyttjandekravet så rekommenderar vetenskapligarådet forskaren att fråga undersökningsdeltagare, uppgiftslämnare och andra berörda personer om de är intresserade av att få veta var forskningsresultaten kommer att publiceras och att få en rapport eller sammanfattning av undersökningen.³² Jag har erbjudit alla som deltagit detta att läsa resultatet.

4.6 Informanter

De jag har pratat med och intervjuat är två pedagoger på El Sistema i Södertälje, projektledaren Rebecka Törnkvist som varit med från starten för ca 3 år sedan. Jag har även intervjuat två mammor från Soldalaskolan, Åsa med dottern Tyra som går i klass 4 och Nursel med dottern Odelia. På Hovsjöskolan har jag pratat med Ahtrin 10 år och hennes mamma Nursel samt med Ninos som går i klass 4. Alla dessa intervjuade jag under två torsdagsträffar där barnen spelar och föräldrarna lyssnar och fikar. Dessutom har jag samtalat med barnen under lektionerna och besöken på respektive skolor. Jag har även talat med elever på respektive skolor som inte är med i verksamheten. Därifrån blandar jag svar och citat i den löpande texten.

Maria är trettio två år och pedagog på El Sistema som har jobbat här i ett halvår som blåslärare. Hon har nyligen gått ut musikhögskolan och jobbat ett kort tag som musiklärare på kulturskolan i Södertälje. Helena är fyrtiosju år och även hon pedagog på El Sistema och som varit med från början i detta projekt. Hon är sångpedagog och spelar även piano och flöjt.

Jag har suttit ner med lärarna och intervjuat dem efter repetitioner samt samtalat med dem i verksamheten. Projektledaren Rebecka Thörnqvist som arbetat som jazzsångerska och musiker i många år och kommit ut med ett antal skivor och videor genom åren får anses som offentlig person och nämns därför vid sitt riktiga namn. Hon har arbetat med detta sedan starten för tre år sedan.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

5. Tidigare forskning

Forskningen kring El Sistema är relativt ny och knapphändig men här följer några forskningsresultat där man tittat närmare på de estetiska ämnens inverkan på människans förmåga att utvecklas inom andra ämnen. Jag kommer bland annat titta lite närmare på Åsa Bergman & Monica Lindgrens arbete *El Sistema som överskridande verksamheter-konstruktion av ett musikpedagogiskt forskningsprojekt* där man tar upp olika arbetssätt och verksamhetsmetoder inom El Sistema i Sverige. Vidare tittar jag på tidigare forskning om att spela i grupp och hur det påverkar och stärker en grupps samhörighetskänsla.

Bergman & Lindgren har tagit del av forskning kring El Sistema i Venezuela där man kunnat konstatera att orkesterverksamheten varit lyckosam vad gäller frågor om psykosocial hälsa, självförtroende och motivation för utbildning. Vidare har verksamheten involverat hela kommunerna på ett positivt sätt.³³ Emedan all denna tidigare forskning är tämligen ung så finns det få ”resultat” på hur barnen verkligen påverkats eller förändrats av denna metod.

Det Skotska projektet ”Big Noise” planerar en stor utvärdering 2015, efter att ha samarbetat med El Sistema i Venezuela i många år. Ett i första hand socialt projekt.

Chris Harkins som är Senior Public Health Research Specialist i Skottland skriver om Big Noise:

Sistema Scotland is on a mission to transform lives through music. Through its ‘Big Noise’ programme Sistema Scotland believes that children from disadvantaged backgrounds can gain significant social benefits by playing in a symphony orchestra.³⁴

Harkins har svårt att se hur man skall kunna mäta sociala effekter och även huruvida man skall kunna mäta effekter av musikverksamhet. Gustava Borchert som har forskat kring El Sistema skriver att det saknas belägg för att kunna säga att deltagande i El Sistema räddar liv, på det sätt som han menar att verksamheten presenteras på.³⁵

Även Sistema Global menar att det finns luckor vad gäller forskningsbelägg för vissa delar av El Systemas visioner. Borchert efterfrågar forskning som visar att positiva sociala effekter faktiskt är följden av att delta i verksamheten. Han menar att El Sistema ger en bild av verksamheten som en mirakelkur och framhåller försiktighet som en viktig aspekt när det gäller den typen av uttalanden.³⁶

Borchert är kritisk till att El Sistema ska kunna lösa några sociala problem i de skotska orter där verksamheten finns, bland dessa Raploch som han beskriver som en ort med en lång historia av fattigdom och social exklusion. Han tycker att det är naivt att tro att gratis musikundervisning ska kunna lösa samhällsproblem, som i sig funnits under flera generationer. Han är dock positiv till initiativet El Sistema i bemärkelsen att det ökar tillgången till musikverksamhet samt att musiken kan vara en viktig del i en persons individuella utveckling.³⁷

5.1 Kreativitet stärker!

Anne Bamford visar i *The Wow factor*, en internationell undersökning på uppdrag av Unesco, att estetiska ämnen har en positiv inverkan på elevens inlärning.

Pedagogiskmagasinet skriver:

³³ Lindgren, M & Bergman, Å (2014) ”El Sistema som överskridande verksamhet-konstruktion av ett musikpedagogiskt forskningsprojekt”. Sid108-109

³⁴ Harkins, C (2014) ”Evaluating Sistema Scotland”. Sid 4.

³⁵ Borchert, G (2012) ”Sistema Scotland” Sid 58.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

Hon undersökte 170 länder och resultatet i rapporten blev bl.a.

- Konstnärliga ämnen finns i de flesta länders läroplan, det finns däremot ett glapp mellan vad som sägs och vad som görs ute på skolorna.
- Konstundervisningen påverkar barnen skolmiljön och samhället.

Fördelar med konstundervisningen fanns endast när undervisningen hade bra kvalitet. Vidare påpekar Bamford att den traditionella skolformen sällan lyckas tillmötesgå barnens behov av konstnärliga ämnen och förstärker därmed vikten av bra undervisning och goda upplevelser. Bamford säger vidare att attityden till skolan påverkas på ett positivt sätt. Respekt, samarbetsförmåga och ansvarstagande växer.³⁸

5.2 Spela i grupp

Många har länge diskuterat om musikundervisning skall ske enskilt eller i grupp. När det gäller pedagogik i allmänhet anser bland annat Vygotskij att barns lärande och utvecklande sker genom samverkan och socialt samspel.³⁹ Dehli, Fostås och Johnsen beskriver gruppundervisning som elever som spelar samma eller närbesläktade instrument och som, huvudsakligen får sin musikundervisning i grupp där alla följer undervisningens upplägg och är delaktiga i aktiviteterna under lektionen.⁴⁰

El Sistema följer egentligen ingen särskild pedagogik utan baserar sin undervisning på tidigare nämnda grundstenar. Det finns inget system att luta sig emot. På El sistemas hemsida står att läsa:

El Sistema, menar vi, liksom dess grundare José Antonio Abreu är ingen metod utan snarare en filosofi. I Sverige menar vi också att det snarare en ny form för att arbeta med musikutbildning för barn än en specifik metod.⁴¹

Ensemblespel är en viktig del där det sociala spelar en minst lika viktig roll som det musikaliska. Fundamentet för alla musikskolor är naturligtvis förmedlandet av musik och en plats för lärandet, men det är också en viktig knutpunkt för det sociala.⁴²

Det blir för många elever minst lika viktigt med kompisar som att lära sig spela. Det visar sig till och med att den sociala biten i många fall kan bli avgörande om eleven fortsätter med musikutövande. Förebildning är också en viktig och bärande del av lärandet och konstnärlig kvalitet det gemensamma målet enligt El Sistema.⁴³

Alla vuxna är utbildade och duktiga musiker som lägger ner mycket tid på detta. De skall helst spela flera instrument och lektionerna och konserterna inriktar sig på så hög kvalitet som möjligt.⁴⁴

Lindgren & Bergman har i sin studie "*El Sistema som överskridande verksamheter*" sex infallsvinklar för vidare forskning på temat: El Sistema som skolverksamhet; som musikpedagogisk verksamhet; som fritidsverksamhet; som identitetsskapande verksamhet; som bildningsverksamhet och som fostransverksamhet.⁴⁵

³⁸ Pedagogiska magasinet (2009) "The Wow-factor." Hämtat 2015-03-26

³⁹ Säljö, R (2010) *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Sid 36

⁴⁰ Dehli, B, Fostås, O & Johnsen, K (1995) *Spille, syngje, lære sammen. Instrumental- og vokalundervisning i grupper*. Sid 22

⁴¹ "Pedagogiskt förhållningssätt" Hämtat 2015-03-23

⁴² "Grundstenar" Hämtat 2016-06-26

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Lindgren, M & Bergman, Å (2014) "El Sistema som överskridande verksamhet -konstruktion av ett musikpedagogiskt forskningsprojekt". Sid 118.

Bergman har studerat El Sistema i Göteborg och resultaten är utifrån hennes besök och intervjuer därifrån. Utifrån syfte och metoder har jag valt att titta närmare på: identitetsskapande verksamhet och fostransverksamhet.

5.3 Identitetsskapande verksamhet

Identitet är enligt Bergman något som återkommer hela tiden då hon har studerat El Sistema i Göteborg. Det är gemensamma sånger som: ”Vi är El Sistema” mm. Detta handlar ju naturligtvis om att skapa en gruppidentitet.⁴⁶ Bergman menar vidare att den egna identiteten som El Sistema-elev är en andra identitet som är viktig. Barnen har ofta foton på sig själva när de spelar sitt instrument. Dessa foton sitter på lappar som hänger som nyckelringar på instrumentfodralen. En tredje identitet är musikeridentiteten. Barnen skall tränas att positioneras som musiker. Detta görs bland annat genom många konsertsituationer dels genom Vänstay-träffarna då föräldrarna deltar och dels vid konsertliknande repetitioner.⁴⁷

Andra identiteter som kan skapas är den som elev/lärling och lärare/mästare. Då läraren ställer frågor hen redan har svaret på eller när läraren förevisar och eleverna spelar efter.⁴⁸ Bergman menar att här kan man spåra konstruktionen av detta beteende både till den kulturkonservativa och den radikaldemokratiska synen på kultur och identitet. Identiteten ses här dels som ett svar på ett slags kulturellt arv och dels för att människan är den hon är mot bakgrund av historia och tradition. Men samtidigt ses identiteten som något som kan skapas i ett socialt sammanhang.⁴⁹

5.4 Fostransverksamhet

Att musiken kan användas som medborgerlig och demokratisk fostran har ju redan flera gånger nämnts här. Det står tydligt i El Systemas styrdokument (se bilaga 1):

- Vill med musiken som verktyg erbjuda möjligheter för barn och unga att bryta negativa cirklar och hitta nya livsvägar
- Tar fasta på att musiken är en viktig faktor för att utvecklas till en hel människa och bidrar till att stärka lärande och utveckling i sin helhet.
- Involverar hela familjen genom att stärka föräldrarna i deras roll att stödja och uppmuntra sina barn till utveckling, vilket kan stärka familjen i sin helhet.

Man använder alltså verksamheten till att fostra barnen socialt, att träna dem att umgås i grupp. Så man kan säga att genom körsång och orkesterspel skapar man förutsättningar för ett hållbart demokratiskt samhälle vilket är ett av El Systemas huvudsyften.⁵⁰

6. Resultat

6.1 Intervju och samtals del

Intervjudelen bygger på de samtal jag haft när jag besökt de två olika skolorna. Dels har jag varit med på lektioner och konserter och dels talat med föräldrar i telefon samt i samband med lektioner när de väntat på sina barn. Lärarna har jag samtalat med under hela resans gång och spelat in detta flitigt. Jag har under detta projekt även börjat jobba som musiklärare på

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ TED, *Jose Antonio Abreu*. Hämtat 2015-03-23

Soldalaskolan och har på så sätt kunnat i min vardag iaktta El Sistemas verksamhet men även de barn som inte deltar i El Sistema.

6.2 Undervisningen

Jag pratar med en eleven Athrin på Hovsjöskolan. Hon är tio år och har bott i Sverige i två år. Vi sitter på golvet i en korridor och jag spelar in oss på telefonen. Hon kommer från Syrien och bor med sin familj i Hovsjö. Hon har spelat tvärflöjt i tio månader. Hennes svenska är inte helt lätt att förstå men hon säger att allt är roligt med El Sistema. Hon sjunger även i kör. Hon övar mycket hemma och ser El Sistema som en självklar sysselsättning. Hon säger vidare att hon har fått många nya kompisar på Soldala men ingen som hon träffar på fritiden. När jag frågar om hon ska bli musiker när hon blir stor ser hon förvånat på mig och säger:

Jag är redan musiker!(Athrin)

En annan elev på Hovsjöskolan, Ninos berättar att han kom i kontakt med El Sistema genom skolan. Han är mycket stolt över sin fiol och övar mycket hemma. Även han har en självklar syn på sig själv som en musiker. Han träffar ingen av Soldala-eleverna utanför skolan.

Jag intervjuar Åsa, en mamma till ett svenskt barn på Soldalaskolan. Båda föräldrarna är högskoleutbildade och har en trygg social och ekonomisk situation. Jag frågar hur tiden med El Sistema har påverkat hennes dotter. Hon berättar att när Tyra som inte alls har tålamodet att spela själv kommer ihop med de andra så blir det på riktigt för henne. Då fokuserar hon.

När hon skall öva hemma eller så där, så är det inte alls lika lätt men när hon är en del av någonting större och de andra är beroende av henne och hon är beroende av dem, då händer det någonting!(Åsa)

Jag pratar även med Odelia från Soldalaskolan. Hon är tio år och spelar cello. Jag frågar henne om hur det är att spela ett instrument:

I början var det jättesvårt och konstigt men nu har jag spelat i två år och är van. Det har varit lätt att spela med stora vuxna och riktiga musiker. Man liksom härmar och känner sig som dem (Odelia).

Hon berättar vidare att det hon har lärt sig på El Sistema är bl.a. att man måste lyssna på andra och vara tyst när lärarna pratar.

Men ibland är det jättejobbigt och alla skriker! (Odelia)

Musikläraren Maria säger på frågan vilken utveckling hon kan se hos eleverna som kollektiv grupp och individuellt sedan starten:

Det finns ett stort intresse hos många, och en glöd och när de ger till mig så är det så lätt att ge tillbaka, så för vissa går det väldigt snabbt nu och de spelar hemma och övar å, alltså ja, tekniskt går de framåt. Det var några små som var nybörjare som hade fått beröm från förälder som vart och lyssnat på konsert förra veckan... eh, jag hade sagt innan så här: -Ni måste hjälpas åt, ni spelar ju samma instrument, ni är ju ett gäng, ni är ju kompisar och så hade de tydligen gjort det på konserten sen, hjälpt varandra med noter och liksom pekat och hjälpts åt och då hade någon förälder gjort tummen upp. Sedan kom de och berättade att min mamma tyckte vi var jätteduktiga för vi var kompisar. Ett fint exempel på att man kan lära sig ta hänsyn och hjälpas åt (Maria).

Hon undervisar även, i mån av tid vissa elever individuellt, men ser större utveckling hos eleverna när de spelar i grupp. Jag undrar vidare om hon märker någon skillnad i kontakten mellan barnen i ES och andra elever, till exempel i kulturskolan eller privatelever.

Det är definitivt, en större vi känsla eftersom de spelar mer i grupp. Sen kan ju naturligtvis den känslan vara lika stor hos andra elever om de spelar i ensemble (Maria).

Jag frågar läraren Helena om hon anser att eleverna från de olika skolorna har samma förutsättningar till att lära sig spela

Eh, ja när de väl sitter där i gruppen och fokuserar på spelandet har de det. Men förutsättningarna fram dit är väldigt olika. Barnen på Soldalaskolan har en betydligt tryggare skol- och vardagsmiljö som tydligt lyser igenom när de spelar. Det går mycket fortare för dem att komma igång att lära sig. Barnen på Hovsjöskolan lever som i en transithall! De vet inte hur länge de får stanna här eller vart de skall. Det är betydligt svårare att få denna oro att samla sig. Men när de väl gör det så är det en chans för dem att glömma och fokusera på något positivt. Samma gäller när föräldrarna är här. Man märker att de uppskattar de här stunderna som en positiv chans till att ha något bra tillsammans (Helena).

När det gäller själva lärandet så skiljer sig förutsättningarna något åt mellan de olika skolorna. Soldala-eleverna som har en något tryggare skolmiljö och ett förmodat tryggare socialt liv har enligt läraren Helena lite lättare att komma igång och således få till sig undervisningen på ett bättre och lättare sätt. Hon menar dock inte att de skulle vara mer begåvade än eleverna från Hovsjöskolan som däremot ofta har en längre startsträcka under lektionerna.

Läraren Helena gillar arbetssättet med ensemblespel men efterlyser ibland mer individuell träning.

Man önskar ibland att man hade mer tid för de som är lite extra duktiga. De får ofta sitta och vänta medan man hjälper de andra (Helena).

Vidare efterlyser Helena ett samarbete mellan El Sistema och skolornas ordinarie musiklärare.

Man märker, som till exempel på skolavslutningen, att de andra eleverna verkar lite hämmade och osäkra då de inte har samma kunskaper som de barn som har gått på El Sistema. Det borde gå att hitta någon gemensam tid till att öva tillsammans. Till exempel sjunga ihop (Helena).

När det gäller den identitetsskapande verksamheten kan jag efter mina observationer finna att den är påtaglig i undervisningen för alla elever. Jag märkte de blir sedda och hörda och de får väldigt mycket positiv feedback. De får naturligtvis negativ feedback också men i ett utvecklande syfte. Det som Bergman & Lindgren skriver, att identiteten ses som ett svar på ett slags kulturellt arv och att människan är den hon är mot bakgrund av historia och tradition är väldigt tydligt här men samtidigt ses identiteten som något som kan skapas i ett socialt sammanhang.⁵¹

Undervisningsmetoden med stora grupper och stark vi- känsla påverkar helt klart eleverna och stärker tydligt deras identitet. För de elever jag träffade var det ingen större sak att de skulle åka upp till konserthuset och spela med Sveriges Radios Symfoniorkester dagen efter. Att de alla var musiker stod också helt klart. Identitetsskapandet och förebildande är tydligt och påtagligt.

⁵¹ Lindgren, M & Bergman, Å (2014) *El Sistema som överskridande verksamhet -konstruktion av ett musikpedagogiskt forskningsprojekt*. Sid 118.

Läraren Helena understryker däremot att lärarna på El Sistema i Södertälje försöker tona ned vi och de- känslan.

Det blir lite hysteriskt det där ibland. Det kan även förekomma att man jämför de olika skolorna och menar att vi på Hovsjö är bättre än Soldala. Det är alltid svårt det där. När vi var på besök på El Sistema i Göteborg var det nästan en religiös känsla och vi-tänket var oerhört starkt. Detta kan nästan bli otäckt tycker jag. Vi är ju här för att med musiken som verktyg förena men inte bli en sekt (Helena).

Men hur påverkar då den starka vi-känslan de klasskamrater som inte är med i ES? Jag har pratat med några elever på Soldalaskolan som upplever det lite oräddvinst när ES-eleverna får åka till t. Ex konserthuset och uppträda där.

En flicka i fjärdeklass, Linn säger

Ibland får de vara lediga från skolan för att spela medan vi får jobba matte!

6.3 Fostran och ansvar

En vän som i många år arbetat som professionell musiker i olika symfoniorkestrar jämförde nyligen arbetet i orkestern med det tyska VM-fotbollslaget. Han menar att det inte finns plats för improvisation eller att man släpar i takt eller koncentration. Alla måste prestera på topp hela tiden vilket Tyskland mycket tydligt gjorde sommaren 2014 när man slog Brasilien i semifinal med 7-1.

Läraren Helena följer resonemanget om disciplin:

Ibland känner man sig som en militär. Men när man varit fyrkantig och stenhård ett par gånger kan man släppa på det och koncentrera sig på musicerandet. Då märker man på barnen att det tycker det är skönt med koncentration och att musiken "går av sig själv" på något sätt.

När det gäller fostran och ansvarsbiten såg de föräldrar som jag talade med en ganska stor skillnad. Åsa, mamma på Soldala svarar när jag frågar om hon märker någon skillnad hemma, om man bortser från själva spelandet. Hon menar att kanske det inte blivit några helt omvälvande skillnader på sättet att vara men hon märker stor skillnad på respekten för ordning och struktur. Som exempel är Tyra väldigt noga med att hålla sitt instrument rent och fint. Hon lyfter det väldigt försiktigt och det är viktigt hur man ställer ifrån sig fiolfodralet. Vidare har Tyra vidgat sina musikaliska influenser och det händer allt som oftast att hon förevisar och spelar upp klassisk musik på till exempel Spotify. Däremot tar hon upp en annan elev som exempel på hur effekterna av El Sistemas arbetsätt har påverkat på ett tydligt och positivt sätt.

Första tiden hoppade han mest omkring och på de två första konserterna stod han med ryggen mot publiken nu, efter ett och ett halvt år har han blivit väldigt mycket mer strukturerad och planerad (Åsa).

Kontinuitet och tillgänglighet som är två grundpelare verkar således ge resultat. Alla föräldrar och även lärarna är mycket ense om att tillgängligheten påverkar lärandet och utvecklingen hos barnen.

Maria säger:

Det är en lyx att kunna träffa barnen tre gånger i veckan. Man behöver inte börja om hela tiden. Det blir bättre flyt i undervisningen.

Fostrande och disciplin upplevs således som något positivt som leder till att man kan koncentrera sig på det som är huvudsyftet nämligen att spela musik tillsammans. Däremot

observerade jag att man även här, såsom i skolan kunde se en ökad otålighet hos barnen vilket leder till att det tar längre tid att få de att samla sig och bli klara. Många elever har svårt att vänta på instruktioner och vill ha stimuli på en gång.

En annan viktig fostrande aspekt på detta med ensemblespel är ju att barnen ofta själva fostrar och lär varandra. I ett sociokulturellt perspektiv kallas detta för den proximala utvecklingszonen. Vygotsky lanserade idén om att barns utveckling sker i samspel med deras omgivning i högre grad än att det är en oberoende individuell process. Han intresserade sig för skillnaden mellan hur och vad barn kan lära sig på egen hand och vad som kräver en vuxens hjälp. Denna skillnad kallas för den proximala utvecklingszonen (ZPD).⁵²

Det behöver inte nödvändigtvis bara vara de svagare eleverna som blir hjälpta av detta utan genom att appropriera -ta till oss kunskaper från våra medmänniskor genom samtal och diskussioner kan man hela tiden utvecklas menade han.⁵³

Detta perspektiv märkte jag av ganska tydligt när jag besökte de båda El Sistemaskolorna i Södertälje. Eleverna var mycket generösa och villiga att dela med sig av kunskaper de låg lite före med till andra. Man kan alltså som i tidigare forskning konstatera att gruppspelet och dess sociala situation bidrar till att stärka mognad och ansvarstagande.⁵⁴ Vidare bidrar det formativa arbetssättet till omedelbar respons och chanser till utveckling. Att formativt arbetssätt är en framgångsfaktor framgår också av tidigare forskning där det kvalitativ undervisning har större inverkan på lärandet än t.ex. små elevgrupper.⁵⁵

Negativa effekter av att eleverna ibland blir ”drillade” till att vara koncentrerade och fokuserade skulle kunna vara att de tappar intresset och slutar. Erfarenheten av att vara fyrbarnsfar säger att det oftast fungerar dåligt att tvinga barn till saker.

6.4 Sociala effekter

Jag pratar med projektledare Rebecka Törnkvist om huruvida detta är ett socialt projekt eller bara musikaliskt:

Det här är ju en begreppsdiskussion som pågår hela tiden om jag skall förhålla mig filosofiskt. Som jag ser det så är det ett demokratiprojekt som kulturskolan de senaste 15 åren mer eller mindre gravt har misslyckats med, att ha en representativ bas bland barnen. Det har blivit mer och mer en klass fråga. Och eftersom vi solidariserar oss med den gamla folkbildningstanken som kulturskolan hade från början så ville man göra något åt det och använde sig av en visionsdriven modell, för att kompensera det man missat. Sen får man inte vara socialt naiv men hoppas på sociala effekter. Men det är musik vi pysslar med här (Rebecka Törnkvist).⁵⁶

När jag skämtsamt frågar om syftet inte är att Soldalabarnen och Hovsjöbarnen skall springa hand i hand och blåsa i flöjt svarar hon:

Eftersom det är utbildningskontoret som bekostar detta så tror jag absolut att det fanns en tanke att reparera det som den fria skolvalsreformen har förstört och man hoppas naturligtvis på goda sociala effekter. Sen får man vara noga med att balansera detta. Jag tror att anledningen till att vi fortfarande är kvar här, förutom alla duktiga medarbetare, är att vi inte talar om det som ett socialt projekt utan som en musikskola (Törnkvist).⁵⁷

Åsa, mamma på Soldala säger angående social anknytning mellan de olika skolorna att till en början var det lite stelt men väldigt fort glömdes de eventuella hindren bort. Här ligger enbart fokus på att man spelar i samma orkester. Att man är av olika etniska ursprung har för barnen

⁵² Säljö, R (2010) *Lärande i praktiken*. Sid 119

⁵³ Ibid

⁵⁴ Lozic, V. ”Kvalitativt god undervisning viktigast för elevers lärande” Hämtat 2016-02-12

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Rebecka Törnkvist, Intervju med Projektledaren för El Sistema Södertälje, 17 September 2014.

⁵⁷ Ibid.

ingen betydelse men åldern på barnen och att det är en bit mellan Hovsjö och Soldala spelar ju in anser Åsa.

Flickan Odelia som går på Soldalaskolan och spelar cello säger att hon fått många nya kompisar, särskilt de som spelar cello som hon. Men hon träffar inte några av dem på fritiden

Nej, vi bor för långt bort från varandra.

Odelias mamma Nursel säger senare när vi pratar på en Vänstayträff i Hovsjö:

Vi har fått kontakter med nya barn och föräldrar men inte på den nivån såsom att umgås. Vi tycker El Sistema är väldigt bra aktivitet för barnen. Har många fördelar och att det är i samband med skolan (Nursel)

Jag frågar läraren Maria om föräldrakontakten fungerar som det var tänkt från början:

Jag upplever det som en stor trygghet i undervisningen när man vet att den kontakten fungerar. Bara byta några ord några gånger i veckan. Att man kan prata om saker, t.ex. kommer inte eleven några gånger och då får man veta att det är för mörkt att gå till lektionen. Jaha, var det bara det, det får vi väl fixa, en ficklampa och att de går tillsammans eller nåt.

Det kan ju vara värre saker, större problem men man försöker lösa allt. Men det är ju en uppgörelse från början, att föräldrarna måste vara med på tåget hela tiden. Det är väldigt tydligt att det här är en satsning för hela familjen.(Maria)

Mamman Nursel säger att även om man är trött eller stressad så blir träffarna med andra föräldrar på torsdagens ”vänstay” alltid givande och meningsfulla.

Det är väldigt kul att träffa olika människor som man inte brukar göra. Ibland är det lätt att Soldalaföräldrarna hamnar för sig och Hovsöföräldrarna för sig. Men ibland lottas det och då hamnar man med dem man inte brukar tala med och det blir ju alltid spännande möten.(Nursel)

Åsa, svensk mamma från Soldala berättar om samma sak:

En gång när hon kom sent med andan i halsen och berättade att hon inte hunnit ge barnen någon middag. Då sade en av de syrianska mammorna från Hovsjö:

Ja, vi borde lära oss något av er svenska mammor. Vi lagar mat hela dagen. Vi kan inte ens ha ett heltidsjobb för att vi måste laga mat hela dagarna! Vi borde titta på er och ha mera halvfabrikat som ni.

Åsa replikerade med att hon gärna skulle låta matlagning ta en större plats.

7. Diskussion

Tidigare forskning efterfrågar forskning som visar att positiva sociala effekter faktiskt är följden av att delta i verksamheten.⁵⁸

Det positiva är att barnen tränar på att umgås trots olika bakgrund. Detta kanske kan ses som självklart i en invandrartät stad som Södertälje men faktum är att vissa skolor, på grund av det fria skolvalet är väldigt segregerade. De flesta av barnen som bor i Hovsjö väljer naturligtvis att gå i skolan där de har alla sina vänner och sin släkt. Naturligtvis är det liknande orsaker till att de svenska barnen stannar i sitt närområde. Således blir det så att man bara umgås med de sina på kvällar och helger.

⁵⁸ Borchert, G (2012) ”Sistema Scotland”.Sid 57

Egen erfarenhet säger dessutom att i många av de invandrartäta stadsdelarna lever man utan att någon gång lämna området. Man går i skolan, leker, handlar och går på fritidsgården. Därför måste detta anses som ett lyckat projekt då man kan skapa åtminstone några kontakter med människor man inte skulle träffa annars.

En annan tydlig positiv social effekt av arbetet med El Sistema i Hovsjö är att verksamheten sker i samma byggnad som ungdomsgården och närpolisen håller till. Jag upplevde en naturlig och avspänd relation mellan olika åldrar och individer när jag var där på besök. Ett tydligt kvitto på att verksamheten stärkt relationerna även utanför klassrummen var när El Sistemas alla instrument blev stulna från Hovsjöskolans lokaler. Då spreds ryktet snabbt i området och ett gäng ungdomar kom till polisen och berättade var stöldgodset fanns. Polisen kunde sedan hämta sakerna i en lägenhet.⁵⁹

En mer negativ effekt av verksamheten är klyftan som skapas mellan eleverna i El Sistema och de andra barnen på respektive skolor. Läraren Helena har märkt att barnen som deltar i El Sistema har i vissa fall högre status och blir särbehandlade då de får åka på konserter och spela och sjunga. Där är det ju viktigt att istället få såväl lärare som elever i El Sistema, att sprida ordet och ge en positiv bild gentemot de andra barnen och kanske till och med locka med dem.

Harkins menar att man inte kan påvisa några sociala effekter av verksamheten.⁶⁰ Även Borchert är skeptisk och menar att El Sistema går ut med att man skulle vara någon slags mirakelkur som skall bota och rädda vilna ungdomar. Det är ju svårt att på sikt se de sociala effekterna, d.v.s. om de ungdomar som idag är verksamma och har påverkats positivt av verksamheten, såväl fostrande som socialt, kommer att vara goda medborgare om 10-15 år.⁶¹

En social effekt som smyger sig på är dock att verksamheten skapar klyftor mellan eleverna på skolorna. Påståendet grundar jag på att jag under flera veckor till och från observerat verksamheten men även arbetat på en av skolorna som musiklärare.

Det händer ofta att det fällt spydiga kommentarer som:

Varför ska fiolnördarna alltid få ha kul?

Vidare kan man undra vad som händer med de barn som faktiskt inte har råd och möjlighet att delta. Blir det risk för utanförskap eller särbehandling? Även om verksamheten är gratis kanske det inte är självklart att ha tid och råd att ta sig till repetitioner och träffar. El Sistema i Södertälje är ju från början ett rent socialt projekt som har som mål att integrera men som efter hand utvecklats till mer renodlad musikverksamhet, om än med positiva bieffekter.⁶² Men en slutsats som kan dras av mina observationer är att det blev en direkt social vinst såväl föräldrar som elever emellan.

Man kan även gissa att verksamheten har vissa sociala vinster i form av sammanhållning i gruppen och en ökad integration om än i små mått. Den processen som bara har startat, att vi som medborgare i Södertälje blir mer och mer integrerade på arbetsplatser och genom skolan, mår ju bara bra av att få fler tillfällen att få människor att träffas och få nya infallsvinklar i den vardagliga sociala miljön.

Jag kan ju bara på den förhållandevis korta tid som jag fått glädjen att närvara på de båda skolorna med alla barn och fantastiska föräldrar konstatera att det finns en stor glädje och tacksamhet över att träffas, dels över stadsdelsgränserna och även de etniska. Familjerna från de olika stadsdelarna kanske inte blir bästa vänner men en inblick i varandras liv kan vara nog så viktig för framtida sociala relationer.

Matrecept och hantverkstips har bytts, instrument har jämförts och gemensamma resor och konserter har på något sätt stärkt de sociala banden. Band som kanske inte skulle ha knutits utanför detta sammanhang. Givetvis finns det andra aktiviteter som fungerar på ett

⁵⁹ Carlson, J ”Barnens dyra instrument stals – men hittades”. Hämtat 2015-05-15

⁶⁰ Harkins, C (2014) ”Evaluating Sistema Scotland”. Sid 4

⁶¹ Borchert, G (2012) ”Sistema Scotland”.

⁶² Rebecka Törnkvist, Intervju med Projektledaren för El Sistema Södertälje, 17 September 2014.

liknande sätt men jag har aldrig upplevt just det starka identitetsskapandet på ett sådant positivt sätt. Att jämföra med t.ex. innebandy, fotboll eller annan lagidrott där förvisso vi-känslan kan vara stor men detta ofta, i en situation när man går ihop mot några andra. Här enas man i gemensamt musicerande med varandra, för andra.

När det gäller den fostrande aspekten kan man genom lärarnas egna utsagor och mina observationer kan man påvisa att eleverna i stor utsträckning lärt sig att samarbeta och ta hänsyn i gruppen. De vet att det kommer låta sämre om inte alla försöker prestera på så hög nivå som möjligt. Bergman & Lindgren talar även om fostran som en form av produktiv maktutövning. I detta fall använder sig pedagogerna av en viss makt för att skapa ordning och att man skall vänta på sin tur osv. Det görs dock i syftet att man skall må bra i gruppen och på så sätt finns chansen att man även mår bra när man går därifrån.⁶³ El Sistema säger att musiken är en viktig faktor för att utvecklas till en hel människa och bidrar till att stärka lärande och utveckling i sin helhet (El Sistemas styrdokument, bilaga 1). Jag kan av de observationer jag gjorde under de veckor jag besökte verksamheten och av intervjuerna som jag redovisat tidigare konstatera att många av barnen blivit stärkta som individer och fått bättre självförtroende när det gäller att ta initiativ i sin undervisning.

Det tydligaste svaret jag fick var ändå hur El Sistema fungerat som en identitetsskapande verksamhet. Barnen, med sina nyckelringar, sina välvårdade instrument och en självklarhet som gav en glad och positiv smocka i såväl mage som hjärta. Min tanke spontant är: Hur bra skulle det inte kunnat vara om Kommunala Kulturskolorna fått medel till att satsa på liknande projekt för 20 år sedan? De pengar det skulle ha kostat täcker förmodligen lätt motsvarande summa som man fått kasta ut för vandalisering och skadegörelse som tydligt är ett bevis för missnöje och understimulering. Naturligtvis inte alla ungdomar hade suttit med gloria och en violin men jag är övertygad om att det hade räddat ett antal barn och ungdomar från att hamna snedare än de hade behövt.

När detta projekt i Södertälje utvärderas i framtiden kan det kanske leda till ett större utbytesarbete. Att blanda elever från olika skolor och bostadsområden kan ju vara ett stort steg på väg att integrera invånarna i en stad om det så är Södertälje, Malmö eller Göteborg.

8. Vidare forskning

Med anledning av just det ovan nämnda skulle framtida forskning i ämnet kunna vara till stort gagn för att kunna se till barnens utveckling och samarbetsförmåga som kanske kan leda till en större integration och en ökad förståelse för att vi alla är olika och har olika förutsättningar i livet. Jag efterlyser alltså ett ökat samarbete skolor emellan men framför allt ett ökat intresse och engagemang från kommunpolitiker och kulturpolitiker. En större undersökning med fler respondenter är också en bra förutsättning för ett tydligare resultat.

Det finns ju tidigare forskning om barns spelande och utveckling i grupp men vidare forskning om hur barns samarbete i orkestersammanhang kan påverka de som individer, vilket El Sistema praktiserar. Blir vi bättre på att samarbeta i vardagen om vi kan samarbeta musikaliskt? Jag har skrapat lite på ytan och tycker mig se en liten rörelse framåt när det gäller skapandet av tryggare människor men vi har lång väg kvar att gå.

⁶³ Lindgren, M & Bergman, Å (2014) "El Sistema som överskridande verksamhet -konstruktion av ett musikpedagogiskt forskningsprojekt". Sid 118.

9. Referenser

- Abreu, Jose Antonio. "Transcript of 'The El Sistema music revolution'". Åtkomstdatum 10 mars 2016.
https://www.ted.com/talks/jose_abreu_on_kids_transformed_by_music/transcript.
- Borchert, Gustavo. "Sistema Scotland: A Critical Inquiry into the Implementation of the El Sistema Model in Raploch". MMus(R), University of Glasgow, 2012.
http://encore.lib.gla.ac.uk/iii/encore/record/C__Rb2972139.
- Brändström, Sture & Wiklund, Christer. *Två musikpedagogiska fält. En studie om kommunal musikskola och musiklärarutbildning*. Akademiska avhandling, Pedagogiska institutionen Umeå Universitet, 1995.
- Carlson, Jalmar. "Barnens dyra instrument stals – men hittades", 09 februari 2015. Åtkomstdatum 2015-05-15. <http://lt.se/nyheter/sodertalje/1.2833320-barnens-dyra-instrument-stals-men-hittades>.
- Dalen, Monica. *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups, 2008.
- Dehli, Björg Liseter. Fostås, Olaug & Johnsen, Kari. *Spille, synge, lære sammen. Instrumental- og vokalundervisning i grupper*. 3:e upplagan. Skien Norge: Aschehoug, 1995.
- "El Sistema". Åtkomstdatum 12 november 2014. <http://www.fesnojiv.gob.ve/en.html>.
- "El Sistema Södertälje". *El Sistema*. Åtkomstdatum 23 februari 2015.
http://www.elsistema.se/?page_id=18.
- Govias, Jonathan Andrew. "The five Fundamentals of El Sistema". *The Canadian Music Educator* 53, nr 1 (2011): 21–23.
- "Grundstenar." Åtkomstdatum 26 juni. http://www.elsistema.se/?page_id=977
- Harkins, Chris. "Evaluating Sistema Scotland". Glasgow: GCPH, 2014.
http://www.gcph.co.uk/assets/0000/4326/Evaluating_Sistema_Scotland_FINAL.pdf.
- "Historia – El Sistema Venezuela". *El Sistema*. Åtkomstdatum 23 mars 2015.
http://www.elsistema.se/?page_id=30.
- Hollinger, Diana Marie. *Instrument of Social Reform: A Case Study of the Venezuelan System of Youth Orchestras*. Arizona State University, 2006.
- Karlsson Häikiö, Tarja. Lindgren, Monica & Johansson, Marlène. *Texter om konstater och lärande [e-book]*. ArtMonitor. Göteborg: University of Gothenburg, 2014.
<http://www.elsistema.se/dud/wp-content/uploads/2015/04/Texter-om-konstater-och-l%C3%A4rande.pdf>.
- "Kulturskolor". *El Sistema*. Åtkomstdatum 23 mars 2015.
http://www.elsistema.se/?page_id=14.
- Kvale, Steinar, & Brinkman, Svend. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB, 2014.
- Lindgren, Monica, och Åsa Bergman. "El Sistema som överskridande verksamhet - konstruktion av ett musikpedagogiskt forskningsprojekt". I *Texter om konstater och lärande [e-book]*, redigerad av Tarja Karlsson-Häikiö, Monica Lindgren, och Marlène Johansson, 107–30. Göteborg: University of Gothenburg, 2014.
<http://www.elsistema.se/dud/wp-content/uploads/2015/04/Texter-om-konstater-och-l%C3%A4rande.pdf>.
- Lozic, Vanja. "Kvalitativt god undervisning viktigast för elevers lärande". Åtkomstdatum 12 februari 2016.
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/undervisning/kvalitativt-god-undervisning-viktigast-for-elevers-larande-1.194694>.
- Lundberg, Dan, och Gunnar Ternhag. *Musiketnologi, en introduktion*. Hedemora: Gidlunds förlag, 2002.

- ”Om El Sistema”. *El Sistema*. Åtkomstdatum 23 mars 2015.
http://www.elsistema.se/?page_id=24.
- Patel, Runa, & Davidson, Bo. Tekniker för att samla information”. I *Forskningsmetodikens grunder, att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, 75–76. Lund: Studentlitteratur AB, 2011.
- ”Pedagogiskt förhållningssätt”. *El Sistema*. Åtkomstdatum 23 mars 2015.
http://www.elsistema.se/?page_id=214.
- Pedagogiska magasinet. "The Wow-Factor." Åtkomstdatum 26 mars 2015.
<http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet>.
- ”Sistema Fellows Program - Jose Abreu | Prize-winning wishes | TED Prize | Participate | TED”. Åtkomstdatum 27 april 2016. <https://www.ted.com/participate/ted-prize/prize-winning-wishes/sistema-fellows-program>.
- Säljö, Roger. *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma, 2010.
- TED. *Jose Antonio Abreu: The El Sistema music revolution*. Åtkomstdatum 23 mars 2015.
<https://www.youtube.com/watch?v=Uintr2QX-TU>.
- Tipton, Juliana. ”El Sistema and sistema-inspired programmes: Literature review key findings and executive summary”. *Issuu*. Åtkomstdatum 16 mars 2016.
https://issuu.com/julianatipton/docs/es_short_version_final.
- ”Utbildning som ger både lägenheter och framtidstro”. *Hållbar Stad*. Åtkomstdatum 25 maj 2015. <http://hallbarstad.se/lonsamhet-och-samhallsnytta/utbildning-som-ger-bade-lagenheter-och-framtidstro/>.
- Vetenskapsrådet. ”Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning”. *CODEX*. Åtkomstdatum 16 april 2016.
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>.
- ”Årlig statistik om musik- och kulturskolor 2013 | SMoK - Sveriges Musik- och Kulturskoleråd”. Åtkomstdatum 12 februari 2016. <http://arkiv.smok.se/om-smok/statistik>.

10. Bilagor

10.1 Bilaga 1

Bilaga 3 – styrdokument El Sistema

EL SISTEMA I SVERIGE

med inspiration av Gustavo Dudamel från Venezuela och Fundación del Estado para el Sistema Nacional de las Orquestas Juveniles e Infantiles de Venezuela El Sistema i Sverige

- är orkesterskola och/eller en körsångsskola som använder El Sistema i Venezuela (Fesnojiv) som förebild, enligt dess grundare José Antonio Abreu
- använder musiken som verktyg för social och mänsklig utveckling utan avkall på konstnärlig kvalitet
- ser symfoniorkestern som en modell för samhället och som en plattform för att utveckla samarbetsförmåga i likhet med Abreus idéer.
- innebär att de barn och ungdomar som deltar träffar varandra minst tre gånger/vecka i längre lektionspass.
- startar i förskolan, så tidigt som möjligt, och skall sedan erbjuda barn en möjlighet att spela och utvecklas till vuxen ålder
- använder förebildning som en bärande del i lärandet.
- är ett samarbete mellan det professionella kulturlivet genom att yrkesverksamma musiker och sångare är förebilder och inspiratörer för barn och unga
- vill med musiken som verktyg erbjuda möjligheter för barn och unga att bryta negativa cirklar och hitta nya livsvägar
- tar fasta på att musiken är en viktig faktor för att utvecklas till en hel människa och bidrar till att stärka lärande och utveckling i sin helhet.
- hävdar musikens betydelse för hälsan
- involverar hela familjen genom att stärka föräldrarna i deras roll att stödja och uppmuntra sina barn till utveckling, vilket kan stärka familjen i sin helhet
- har ett inkluderande förhållningssätt i relation till barn med funktionsnedsättningar

- bygger på erfarenhet och kompetens inom den svenska musik- och kulturskolan, och kan vara en utvidgad kulturskola, en profilskola i grundskolan eller ett nära samarbete med fritidshem på eftermiddagstiden efter skoltid.
- utgår från den klassiska musiken och folkmusik från olika delar av världen
- vill tydligt visa att klassisk musik är tillgänglig för alla och därmed bryta klassmönster
- använder spel med både noter, gehörsspel och eget skapande från början
- använder rörelse och sång som vägar för att utveckla musikalitet
- tar fasta på aktuell forskning och beprövad erfarenhet
- är inte en metod utan en ny form och en ansats till en ny pedagogisk filosofi använder orkestern som en mötesplats för interkulturell dialog

10.2 Bilaga 2

Intervjuguide – pedagoger

Berätta lite om dig själv – bl.a. var och hur länge du arbetat som musiklärare?

Berätta kort om El Sistema för en person som inte vet vad El Sistema är och innebär?

Berätta om de metoder du använder dig av i undervisningen?

Vilka skillnader och likheter kan du se av undervisningen i El Sistema och den traditionella musikundervisningen?

Finns det positiva och negativa skillnader? Vilka i så fall? Hur upplever du samarbetet och kontakten med elevernas föräldrar?

Hur tror du att eleverna uppskattar och uppfattar El Sistema?

Vilken utveckling kan du se hos eleverna som kollektiv grupp och individuellt sedan starten av El Sistema NH? Berätta!

Märker du någon skillnad i kontakten och relationen till eleverna i El Sistema jämfört med andra elever?

Vad är det allra, allra bästa med El Sistema?

Intervjuguide – elever

Om vi låtsas att jag är en person som inte vet vad El Sistema är, hur skulle du förklara vad El Sistema är för något?

Hur är det att spela ett instrument? Berätta!

Kan du berätta vad du lärt dig i El Sistema?

Kan du förklara vad Vänstay innebär?

Finns det något som är roligt med El Sistema? Berätta!

Finns det något som är tråkigt eller mindre kul? Berätta!

Vad är det allra, allra bästa med El Sistema.

